

Anca Mihaela Sapovici

VERBUL *SINCHISI*: CÂTEVA CONSIDERAȚII

Scopul acestui articol a fost, inițial, acela de a semnaliza și corecta eroarea pe care DLR o comite în etimologizarea verbului *sinchisi*. Se pare, însă, că intenția inițială a constituit doar un pretext pentru alcătuirea unei prezentări monografice a acestui cuvânt, a cărui existență în limba română numără deja mai bine de patru secole. Demersul acesta se încadrează, de altfel, într-un proiect personal aflat în curs de derulare, ce are drept scop alcătuirea unei lucrări care să inventarieze și să clasifice împrumuturile lexicale de origine (neo)greacă din limba română.

Sinchisi, verb reflexiv folosit mai ales la forma negativă, are sensul de „a-i păsa cuiva de cineva sau de ceva, a lua în seamă ceva sau pe cineva; a nu rămâne indiferent; a se neliniști, a se îngrijora”¹. Verbul este unul dintre cuvintele intrate în limba română în epoca fanariotă, care au suferit o semnificativă mutație stilistico-semantică, făcând astăzi parte dintre cuvintele expresive. Multe cuvinte de origine neogrecescă au dobândit, în timp, un sens diferit față de acela al etimonului și, mai mult, mărci stilistice, ce le plasează, de multe ori, undeva la periferia vocabularului limbii române contemporane. Factorii care au contribuit la crearea acestei situații sunt de natură extralingvistică și au legătură cu atitudinea defavorabilă a reprezentanților curentului naționalist față de moștenirea greco-turcească din perioada fanariotă, considerată de imaginarul colectiv drept reprobabilă².

În ceea ce privește etimonul verbului *sinchisi*, el a fost identificat de către Tiktin și Galdi, în aoristul *σύγχοσα* al verbului *συγχύζω*. De aceea, este greu de înțeles explicația etimologică pe care o întâlnim în DLR și care prezintă o dublă greșeală. Conform DLR, etimonul verbului *sinchisi* ar fi aoristul *συγχίζα* al verbului *συγχύδω*³. Nici indicativul prezent *συγχύδω*, nici aoristul *συγχίζα* nu există în limba greacă. DEX indică drept etimon indicativul prezent (transliterat) al verbului *sinhízo*.

În greaca contemporană, verbul *συγχύζω* tinde să treacă la conjugarea verbelor în *ίζω* (*συγχίζω*). Conform IANE (1998), verbul ar proveni din substantivul *σύγχοσις+ίζω*, opinie susținută și de Andriotis⁴, în vreme ce Hatzidakis consideră verbul *συγχύζω/συγχίζω* metaplasma a verbului *συγγέω*, părere împărtășită și de Μπαμπινιώτης⁵. În opinia lui Browning, transformarea metaplasmatică a verbului *συγγέω* ar fi avut loc într-o epocă îndepărtată, coincizând cu primele secole ale

¹ DEX, s.v. *sinchisi*.

² V. Sapovici¹ și Sapovici².

³ DLR, s.v. *sinchisi*.

⁴ Andriotis, s.v. *συγχύζω*.

⁵ Μπαμπινιώτης, s.v. *συγχίζω*.

Evului Mediu⁶. În ce privește sensul, *συγχύζω/συγχύζω* păstrează, după unele dicționare, unul dintre înțelesurile pe care *συγχέω* îl avea în greaca veche, de „a distinge clar două sau mai multe lucruri, a le confunda”⁷.

În spațiul românesc pare a fi circulat mai degrabă forma nouă *συγχύζω*, pe care-o întâlnim, de pildă, în 1796, în DGRA: „*συγχύζω* = turburu”. Cuvântul apare, cu valoare tranzitivă, în texte din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cu un sens asemănător celui înregistrat de DGRA, acela de „a deranja, tulbura”: „până acum răspunsu n-a sosit și degeba Chiru Athanasie sinchisesce pe prea fericirea sa”⁸. Sensul s-a menținut în epoca veche cu mici variații: „Cât s-au sânhisit toată curte și urdie domnului”⁹.

În limba actuală, cuvântul se bucură de o largă circulație, fiind specific atât limbajului colocvial, cât și anumitor limbaje specializate, cum ar fi stilul jurnalistic și, desigur, cel beletristic. Înainte de a deveni exclusiv colocvial, cuvântul s-a aflat vreme îndelungată printre preferințele autorilor de beletristică. Numeroasele contexte ilustrative oferite de DLR demonstrează cu prisosință acest lucru. Vom oferi aici un singur exemplu: „Am coborât repede fără să mă sinchiesc dacă mă urmărește”¹⁰. Stilul jurnalistic l-a adoptat cândva între începutul și jumătatea secolului al XX-lea. De aceea nu ar trebui să ne mire prezența acestui verb într-un articol publicat de J. Byck în 1956: „poetul își folosește graiul nestânjenit, fără să se sinchisească de norme”¹¹. Opțiunea autorului pentru utilizarea unui cuvânt cu valențe familiare atât de vădite, face parte, probabil, dintr-o strategie lingvistică de deschidere a discursului său către cititori, prin abaterea conștientă de la normă, în scopul „creării unui sentiment de familiaritate și complicitate cu publicul”, și pentru „compensarea banalității de conținut prin producerea de surprize lexicale”¹². Pentru noi este, în același timp, și o confirmare involuntară a poziției bine consolidate pe care acest cuvânt o deține în limba română actuală.

Tendința actuală a verbului *sinchisi* este de a migra către periferia limbajului colocvial. Îl putem întâlni în tovărășia unor termeni cu valențe argotice. Nu este doar cazul producțiilor jurnalistice fără prea multe pretenții stilistice, așa cum putem constata într-un scurt articol postat recent pe internet: „Un tânăr, extrem de impertinent, aflat la volanul unui BMW a forțat culoarea galbenă la semafor, fără a se sinchisi că se auzeau sirenele unei ambulanțe, care venea cu viteză, fiind în misiune”¹³. Se pare că și un anumit tip de literatură cu vădită predilecție pentru

⁶ Browning, p. 65.

⁷ ΛΚΝ, s.v. *συγχύζω*.

⁸ V.A. Urechia, *Istoria românilor*, vol. II, p. 136, cf. Gâldi, s.v. *sinchisi*, p. 252.

⁹ DLR, s.v. *sinchisi*.

¹⁰ Camil Petrescu, cf. DLR, s.v. *sinchisi*.

¹¹ Byck, p. 2.

¹² Zăfîu, p. 193.

¹³ Cezara Mironică „Ultima oră: ambulanță în misiune lovită și răsturnată de un cocalar cu BMW!”, *Vremea nouă*, miercuri, 16 noiembrie 2016, <http://www.vremeanoua.ro/ultima-ora-ambulan%C8%9Ba-in-misiune-lovita-%C8%99i-rasturnata-de-un-cocalar-cu-bmw>.

conjuncturi obscure și pentru exprimarea frustră tinde să revendice acest verb, trasându-i o direcție de evoluție descendentă: îl întâlnim în titlul *Nu te sinchisi de fraieri*¹⁴, al celui de-al treilea episod al romanului foiletonistic *W* publicat de Stelian Tănase online, pe blogul personal.

Cu toate acestea, tendința mai veche a traducătorilor din literatura universală¹⁵, de a folosi cuvinte expresive de origine (neo)greacă rămâne în continuare o realitate, ceea ce ne dă speranțe în privința evoluției stilistice viitoare a acestui verb. Voi oferi aici două exemple din opere traduse și publicate recent. Primul context este dintr-o operă beletristică tradusă la Editura Polirom în 2015: „Ridic din umeri de parcă nu m-aș sinchisi câtuși de puțin nici de poetul care a cântat Casa de York, nici de cel care i-a publicat poemul”¹⁶. Celălalt, din corespondența lui René Descartes, tradusă și publicată în 2014, tot la Editura Polirom: „Ca și cum m-aș sinchisi de asta, eu, care m-am obișnuit să mă pun în urma celor din urmă. Dar, chiar dacă m-aș sinchisi câtuși de puțin, nu mi-ar fi teamă ca Domnia ta să te pui deasupra mea, ci ca restul să nu o facă”¹⁷.

BIBLIOGRAFIE

- Andriotis = N. Ανδριώτης, *Ετυμολογικό λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, Tesalonic, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), 2001.
- Bailly = A. Bailly, *Dictionnaire grec-français*, Paris, Hachette, ed. rev. 2000.
- Browning = Robert Browning, *Medieval and Modern Greek*, Cambridge University Press, 1995.
- Byck = J. Byck, *În legătură cu dezbaterile privitoare la limba literară*, în „Gazeta literară”, III, 1956, nr. 24 (118).
- Coteanu = I. Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, București, Editura Academiei R.S.R., 1973.
- Dehèque = F.D. Dehèque, *Dictionnaire grec moderne-français*, Paris, 1825.
- DER = Al. Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum I.O., 2002.
- DLR = *Dicționarul limbii române*, serie nouă, București, tom X, partea a III-a, 1990.
- DGRA = *Dicționar grec-român după alfabet*. Ediție, introducere, studiu filologic și glosar de Lia Brad Chisacof, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Gáldi = *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes*, Budapesta, 1939.
- IANE = *Ιστορικό Λεξικόν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς [τῆς τε κοινῶς ὀμιλουμένης καὶ τῶν ἰδιωμάτων]*, 5 vol., Atena, Ed. Ἑστία, 1933–1984.

¹⁴ <http://www.stelian-tanase.ro/nu-te-sinchisi-de-fraieri/>.

¹⁵ V. Sapovici², p. 422.

¹⁶ Philippa Gregory, *Prințesa albă*, traducere din limba engleză de Anacaona Mândrilă-Sonetto, Editura Polirom, 2015, p. 153.

¹⁷ René Descartes, *Corespondența completă*, volumul I, traducere din franceză, latină și neerlandeză, note, cronologie, note complementare, bibliografie și indici de Vlad Alexandrescu, Robert Arnăutu, Călin Cristian Pop, Mihai-Dragoș Vădana, Grigore Vida, Editura Polirom, 2014, p. 173.

- Katsouda = Γεωργία Κατσούδα, *Συμφωνοποίηση φωνηεντόληκτων ρηματικών θεμάτων της Αρχαίας Ελληνικής* [Consonantizarea temelor verbale vocalice din greaca veche], *Proceedings of the 7th International Conference on Greek Linguistics*, University of York, 2005.
- Μπαμπινιώτης = Γ. Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, ediția a III-a, Atena, 2008.
- Sapovici¹ = Anca Mihaela Sapovici, *Mic glosar de cuvinte expresive de origine (neo)greacă*, în volumul *Pagini alese. Omagiu lui Alexandru Mareș la împlinirea vârstei de 80 de ani*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2016, p. 190–202.
- Sapovici² = Anca Mihaela Sapovici, *Soarta împrumuturilor lexicale din greacă în limba română actuală*, „Limba română”, nr. 3, 2015, p. 417–426.
- Τεγόπουλος-Φυτράκης = *Μείζον ελληνικό λεξικό*, Αθήνα, Τεγόπουλος-Φυτράκης, 1999.
- TDRG = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, vol. I–II, București, 1903–1924.
- Zafiu = Rodica Zafiu, *Diversitate stilistică în româna actuală*, Editura Universității din București, 2001.

LE VERBE *SINCHISI*: QUELQUES CONSIDÉRATIONS

(Résumé)

L'étymologie du verbe *sinchisi* (se soucier) indiquée dans les dictionnaires roumains souffre d'inexactitudes ou même de fautes. L'auteur se propose d'offrir quelques repères de l'histoire de ce verbe en grec moderne et en roumain, en insistant également sur l'aspect formel et sémasiologique.

Cuvinte-cheie: aorist sigmatic, cuvinte expresive, fanariotism, limbaj specializat, verb reflexiv.

Mots-clés: aoriste sigmatique, mots expressifs, phanariotisme, langage spécialisé, verbe réflexif.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
al Academiei Române, București, Calea 13 Septembrie nr. 13
mihaela.sapovici@gmail.com*